MEMÒRIA

PROJECTES DE COOPERACIÓ INTERNACIONAL

PEL DESENVOLUPAMENT DE LA CASAMANCE

Adriana Alemany Martínez
Associació Oudiodial
Barcelona, març de 2019

SUMARI

1. Presentació i objectius de l'entitat.....2

2. Motivació personal.....4

3. Localització dels projectes.....4

4. Descripció i valoració dels projectes.....6

4.1. Immersió lingüística per a infants en risc d'exclusió social.....7

4.2. Assistència i col·laboració pedagògica a l'Escola Infantil.....8

4.3. Curs de castellà per a dones.....10

5. Pressupost i balanç econòmic.....11

6. Agraïments.....12

1. Presentació i objectius de l'entitat

QUI SOM?

Oudiodial és una entitat fundada l'any 2001 per les persones migrants d'ètnia *diola* residents a Catalunya.

Aquesta ètnia és present en països com Senegal -principalment a la regió de Casamance-, Gàmbia i Guinea Bissau. Més enllà d'agrupar les persones *dioles* de Catalunya, busquem crear una dinàmica de col·laboració i de cooperació pel desenvolupament del territori *diola* dels tres països.

Som una federació que vol contribuir al desenvolupament institucional de les organitzacions casamanceses de Catalunya.

Volem impulsar polítiques de cooperació i d'interrelació entre les comunitats casamanceses i les administracions catalanes, espanyoles i senegaleses.

Ser un canal de comunicació i de gestió de les organitzacions casamanceses formals i no formals per a potenciar la seva participació en les polítiques i intervencions en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament a Casamance.

Impulsar la promoció individual i col·lectiva de les persones casamanceses que resideixen a Catalunya, facilitant la seva inclusió social.

QUÈ FEM?

Organitzem jornades, seminaris i altres esdeveniments per a capacitar a les nostres associacions membres i a les persones casamanceses residents a Catalunya, en matèria d'inclusió social i cultural en la societat catalana.

Establim programes socials de participació, integració i codesenvolupament.

Assessorem institucions i ONGs catalanes i de l'estat espanyol que treballen directament a Casamance.

Oferim assessorament per a constituir una entitat o associació pròpia i donem suport a les associacions gambianes, guineanes i casamanceses.

Fem d'interlocutors davant les institucions per al plantejament d'aspectes d'interès comú.

OBJECTIUS

L'entitat té com a missió principal d'establir una xarxa de solidaritat entre els seus membres per poder resoldre les necessitats socials més freqüents en el procés migratori i de suport a persones en situació de grans dificultats.

Un dels objectius principals és contribuir al desenvolupament del territori a través de projectes en els sectors de:

- **Salut**. Amb la construcció d'un centre de salut i l'organització de campanyes de prevenció sanitàries.
- **Educació**. Amb la construcció de classes, distribucions de materials escolars i campanyes d'alfabetització.
- **Agricultura**. Amb la millora de les condicions de producció en el camp, ramaderia i pesca.
- **Turisme**. A través de l'organització de viatges solidaris, com millorar les condicions d'acollida a través de promocions d'albergs finançats per la diàspora.

No obstant això, el llarg arrelament de la comunitat a Catalunya i la presència cada vegada més elevada de fills i filles integrats a la cultura catalana pel naixement o per socialització, fa que avui sigui imprescindible obrir una via d'intercanvis socioculturals entre Catalunya i Senegal, per reforçar els coneixements dels neocatalans-*diola*, i contribuir a una percepció més profunda del país en el territori *diola*.

2. Motivació personal

La idea de participar en projectes de cooperació internacional per al desenvolupament, s'incubava feia anys. Tant la formació acadèmica com la pràctica professional han estat sempre orientades i motivades per la defensa dels Drets Humans i els valors socials (tals com el feminisme, l'equitat, l'internacionalisme, la solidaritat, el treball en xarxa i en equip, el suport mutu, la laïcitat, la integració, l'empatia, l'ecologisme, la pau i l'amor, entre d'altres).

Després d'anys d'estudi, treball i voluntariat local era hora d'enfrontar-se a la pràctica, de viure i conèixer una realitat africana fins aleshores només teoritzada. El Senegal era el destí.

Així doncs, l'aventura començava el setembre de 2018, amb els contactes oportuns, les coneixences imprescindibles i les projeccions de treball, i duraria gairebé cinc mesos.

3. Localització dels projectes

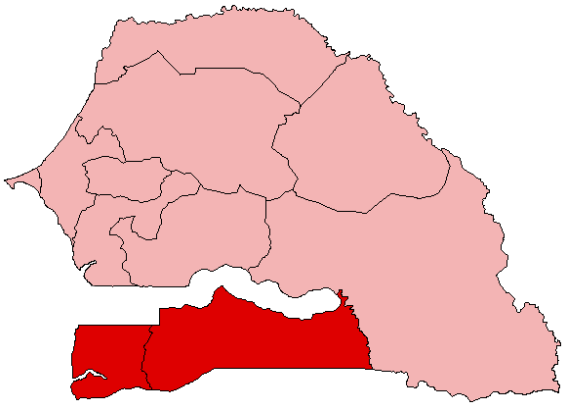

Els tres projectes realitzats s'ubiquen a la mateixa regió, **La Casamance**. Aquesta és la regió del sud-est del Senegal que fa frontera pel nord amb Gàmbia i pel sud amb Guinea Bissau i Guinea.

Aquesta regió es caracteritza per la seva història i pel seu paisatge. L'herència de la colonització francesa i portuguesa va ser l'annexió a l'estat senegalès, raó per la qual la població lluita per la seva independència.

Tot i això, els casamancesos i les casamenceses són un poble alegre, obert, acollidor, solidari i generós.

A nivell paisatgístic, la zona gaudeix d'una gran varietat vegetal com palmeres, mangos, baobabs, cacauets, alvocats..., així com grans extensions d'arrossars. Ens ofereix al mateix temps la sabana i la selva.

Però, sens dubte i juntament amb el clima tropical, el que dóna lloc a tot això i nom a la regió és el riu Casamance, un riu majestuós que recorre quasi tota la zona, un riu ple de vida animal (dofins, manatins, infinita varietat de peixos i aus..., així com una constant activitat humana) i vegetal (manglars, arbres...) i que presenta vores costaneres pròpies de les llargues platges atlàntiques de sorra blanca que ens ofereix quan desemboca a l'oceà.

<u>Ziguinchor</u>

El projecte d'*Immersió lingüística per a infants en risc d'exclusió social*, s'ha dut a terme a la ciutat de Ziguinchor, la capital de la regió de Casamance i del departament administratiu de Ziguinchor. Situada al sud-oest de la regió i a la vora del riu Casamance, de manera que compta amb el port principal de la zona, tant a nivell turístic com comercial, està connectada amb Dakar (la capital del Senegal) per vaixell, avió o carretera.

Aquesta ciutat, amb una població d'uns 160.000 habitants aproximadament, es caracteritza pel seu constant moviment i transformació, doncs es tracta d'un punt neuràlgic de comerç i industrialització amb grans i nombrosos mercats i amb la fàbrica de processament de cacauet que dóna feina a gran part de la població. Alhora, és una ciutat plena de cultura, sobretot musical, alberg del reggae local i del rap més crític del país, però també per la gran varietat d'artistes artesans que podem trobar a qualsevol racó de la ciutat o agrupats al mercat d'artesania del barri de Kadior.

Com a ciutat que és, hi ha una gran varietat d'ètnies però la més nombrosa -com a la resta de la zona baixa de la regió- és la *diola*; si bé, en aquesta zona predomina la religió musulmana en sintonia al Senegal, que representen gairebé el 95% de la població, però com a gran diferència amb la resta dels paisans/es casamancesos/es que són de creença cristiana i/o animista. Aquesta multietnicitat fa que l'idioma més popular sigui el *wolof* (propi de l'ètnia *wolof* que constitueixen el 43'3% de la població senegalesa i el parla el 95% de la societat), deixant en última instància -per darrere de les llengües de les altres ètnies,a nivell de popularitat- el francès que s'utilitza per qüestions de burocràcia administrativa i per al turisme[1].

Siganar

Siganar és el poble on s'ha desenvolupat el projecte d'*Assistència i col·laboració pedagògica a l'Escola Infantil*, i es caracteritza per grans extensions de terreny increïblement verd, altes palmeres de cocos, plàtans, *conis* i d'oli, manglars i arrossars a la vora d'un braç del riu Casamance i cases tradicionals d'argila.

Format per quatre poblats diferents (Boulouf, Houssal, Katakal i Kaboukout), té una població d'uns 1.500 habitants, majoritàriament -per no dir totalment, doncs sempre hi ha alguna excepció- *dioles;* així, aquest és l'idioma del carrer i de les cases i també de les escoles però no l'acadèmic, doncs la llei estatal imposa el francès com a llengua vehicular.

Com no podia ser d'altra forma, ens trobem davant d'un poble ple de vida, generós, humil i fort, amb ganes de progressar, de lluitar. I com a motor d'aquesta lluita, la dona: com a la resta del país, és recurrent la imatge de la dona treballant el camp, els arrossars, de la dona treballant a casa, de la dona treballant a l'escola fent el treball de cures, i de les dones formant els col·lectius socials del i per al desenvolupament del poble (associacions de mares de les escoles, cooperatives agrícoles, grups de veïnes...); la dona, **mama Àfrica**.

[1] https://www.bouelmogdad.com/etnias-y-religiones/?lang=es

Mlomp

El tercer projecte, *Curs de castellà per a dones*, l'hem realitzat al municipi de Mlomp el qual està integrat per cinc pobles diferents: Djibetene, Etebemaye, Haer, Kadjifolong i Djicomol, agrupant un total aproximat de més de 2.400 habitants majoritàriament *dioles*, dels que un 80% són cristians, un 19% animistes i un 1% musulmans.

Seguint la tònica general de la Casamance, coneixem un poble actiu política i socialment parlant, orgullós de la seva cultura, fort i valent davant les adversitats, divertit i hospitalari amb l'estranger/a.

Com a la resta del país, l'economia i l'alimentació es basen en l'arròs i el peix, però en aquesta zona també destaca el vi de palma, producte del que gaudeixen i comparteixen amb satisfacció. Així mateix, és un territori ric en vegetació, concretament, arbres fruiters i arbres *fromagers*, una espècie d'arbre colossal que caracteritza el seu paisatge i identitat. A més, a Djicomol, trobem dos importants reclams turístics, el Museu de la Tradició Animista i la Casa *Étages* (casa tradicional de dos pisos), espais vertebrals de la cultura i tradició pròpia de la zona que ens ajuden a entendre la vida i la història local.

4. Descripció i valoració dels projectes

Els projectes que es descriuen a continuació, han sigut elaborats, desenvolupats i gestionats per les diferents persones que treballàvem en cada un dels tres projectes al llarg d'aquests cinc mesos.

A mesura que s'anaven executant, ens trobàvem amb la necessitat d'anar-los adaptant i transformant segons l'afluència de participants i les característiques dels/es mateixos/es, així com a l'entorn i als espais dels que disposàvem. En tots tres programes, la idea inicial que marcava els seus respectius itineraris, es va veure repetidament modificada buscant i obtenint els resultats més positius, vetllant i procurant -alhora- la sostenibilitat i transversalització del medi ambient en cada un dels projectes de desenvolupament.

La valoració global és totalment positiva, tant dels resultats obtinguts com de la feina feta per totes les persones que hi hem treballat i per les persones que hi han participat.

4.1. Immersió lingüística per a infants en risc d'exclusió social

El projecte *d'Immersió lingüística per a infants en risc d'exclusió social*, es desenvolupa al barri d'Harlem del districte de Lyndiane, a la ciutat de Ziguinchor.

Atenent a una realitat palesa a la ciutat, com és la dels nens i nenes *talibé*, aquest projecte pretén treure als infants del carrer on es passen el dia demanant diners i menjar, i aportar-los educació bàsica, doncs ens trobem amb infants que no van a l'escola per manca de recursos econòmics.

Així doncs, la situació d'aquestes personetes és la següent: venen de famílies desestructurades i en risc d'exclusió social i troben refugi a casa d'un *marabú*, on hi viuen o on hi passen la major part del temps per aprendre l'alcorà, resar i menjar, si no estan al carrer demanant. El *marabú*, però, no pot garantir més que la subsistència dels infants, és per això que la gran majoria no van a l'escola; els/les que hi van és perquè algun europeu els ha apadrinat i assumeix les despeses.

Els infants amb els que hem treballat en aquest projecte tenen entre 5 i 15 anys, formen part de l'ètnia *peul* (que representen el 23'8% de la població senegalesa) i, per tant, només parlen aquesta llengua i la majoritària, el *wolof*. Per això, vam considerar oportú treballar amb ells/es a través del joc i les dinàmiques i en francès, en la mesura del possible.

L'objectiu principal del projecte era (i és) ensenyar als infants a expressar-se en francès, donant peu a una millor adaptabilitat escolar i professional el dia de demà i, com a objectius secundaris, aprendre a llegir i a escriure, així com altres temes de l'educació primària que són imprescindibles en el desenvolupament de tota persona.

Al llarg d'aquests mesos hem observat que, com qualsevol altre infant, cada un/a dels participants tenia el seu ritme d'aprenentatge i, per tant, és feia necessària l'atenció i el treball personalitzat.

Alguns dels temes treballats han sigut: la presentació, els números, la família, els colors, els animals, els transports, el cel i les emocions.

La metodologia era sempre similar: sessions d'una hora i mitja i, com ja s'ha dit, a través de jocs i dinàmiques relacionades amb el tema d'estudi del dia. L'ús de targetes identificatives (dibuix i nom) de les paraules clau que resultaven ser totalment polivalents. El treball de la lectura (per aquells/es que ja sabien llegir) i de la comprensió oral (per a tots/es). La interiorització de conceptes a través de rutines diàries. I, també, la transmissió de valors com l'empatia, la generositat (compartir), la comunicació no violenta i el respecte.

Valoració:

Els mecanismes utilitzats es consideren plenament encertats, doncs faciliten la comunicació i ho fan interessant i divertit pels infants.

Si més no, l'objectiu d'utilitzar el francès, única i exclusivament des del començament de les classes, ha sigut impossible, fent-se necessària la traducció al *wolof*. Però en l'últim mes de realització, sí que observem una millora que feia menys obligatòria la traducció.

Com a handicap principal, trobem el lloc de realització: la casa del *marabú*. Realitzar el curs en aquest espai generava grans distraccions pels infants i, alhora, no ens permetia valdre'ns de molt material ni que els nens i nenes identifiquessin l'espai com a lloc d'estudi i aprenentatge. Una bona solució seria disposar d'un local propi de l'associació que permetés realitzar el curs en les seves dependències.

Tot plegat, fa que es valori positivament aquest projecte i que se'n consideri imprescindible la seva continuïtat.

4.2. Assistència i col·laboració pedagògica a l'Escola Infantil

A la *Case des Tout-Petits de Siganar*, el projecte ha consistit -a grans trets- en donar un cop de mà en l'àmbit lúdic i pedagògic als educadors/a del centre.

Es tracta d'una escola d'educació infantil que recull a un total de 64 alumnes (curs 2018-2019) de 3, 4 i 5 anys, els quals s'agrupen en la petita, mitjana i gran secció respectivament. L'equip pedagògic el formen tres mestres (un per grup) i la *tanta* (omnipresent i imprescindible que s'ocupa de les tasques menys visibles).

Sent la població de Siganar majoritàriament *diola*, l'idioma que regeix al parvulari és aquest, però és en aquest espai on els infants tenen el primer contacte amb la llengua francesa: petites pinzellades a la secció dels més menuts/des que augmenten progressivament cada any, sent el darrer any l'idioma principal a la classe però no a l'esbarjo.

El nostre dia a dia a l'escola consistia a col·laborar amb els docents en el desenvolupament del programa didàctic, fomentar el joc i el lleure dirigit i cobrir les necessitats del moment (com per exemple, substituir al professorat absent o tasques d'infermeria primària).

Formativament, suposàvem un punt afegit en l'inici dels infants en el francès, doncs sentir-nos parlar i comunicar-nos en aquesta llengua els permetia anar-se familiaritzant amb l'idioma.

La nostra intervenció -fora de la programació acadèmica- es basava, principalment, en activitats d'oci i lleure, que oferien un trencament en la rutina i una forma ideal per transmetre valors com la companyonia, l'empatia, saber guanyar o perdre i la creativitat, alhora que fomentaven l'activitat física i la salut. En aquest darrer aspecte, vam procurar conscienciar a petits i grans de la importància de l'higiene, sobretot quan hi ha lesions pel mig, raó per la qual, els hi vam proporcionar una farmaciola.

Valoració:

La metodologia va ser encertada, ja que les nenes i els nens gaudien i es divertien amb cada un dels jocs i dinàmiques que els ensenyàvem, érem una alenada d'aire fresc.

Les necessitats del centre, però, no eren a escala pedagògica o de lleure, doncs compten amb un equip molt ben preparat i en constant aprenentatge, sinó a nivell estructural: es necessita la construcció d'uns lavabos, avui dia inexistents; l'aixecament d'un petit mur o tanca que envolti el recinte i el protegeixi (a edifici i persones) dels animals de la zona; tres aules i un despatx per direcció i personal edificades amb materials resistents als fenòmens atmosfèrics i al pas del temps; una caseta d'acollida d'infants mentre no comença l'horari lectiu; un equipament d'esbarjo pels infants; un punt d'aigua potable independent, doncs utilitzen el de l'ateneu de joves que queda a la vora; i un menjador amb cuina per oferir àpats als/les alumnes.

En aquest sentit, doncs, cal una col·laboració econòmica i arquitectònica.

4.3. Curs de castellà per a dones

El curs de castellà per a dones, l'hem realitzat conjuntament amb l'associació local de Mlomp-Djicomol, *Un enfant, un avenir*. Ha sigut una idea pròpia de la població que responia a la seva pròpia demanda cultural i, en concret, a la necessitat d'esbarjo i d'enriquiment de les dones, que dediquen tot el matí al treball al camp o al mercat i, la tarda, a les tasques de la llar i treball de cures.

El projecte consistia a iniciar a les participants en la llengua castellana tot transmetent part de la cultura. Començàvem amb les coses més bàsiques com la presentació de cadascuna, les ocupacions, els números, l'abecedari i fonètica, continuant per les conjugacions verbals (l'indicatiu) amb petites pinzellades d'ortografia i gramàtica i un continu enriquiment del vocabulari.

La metodologia era ben variada, procurant ser sempre la més entretinguda possible: si els primers temes (salutació, coneixença, estats d'ànim...) permetien la directa interacció entre les alumnes, la gramàtica es feia més acadèmica. Procuràvem sempre repassar les lliçons anteriors per interioritzar-les, utilitzant com a recurs base les dinàmiques rutinàries (per exemple, cada dia al començar ens plantejàvem les mateixes qüestions com "*quin temps fa?*" o "*com et sents avui?*"). Per tal d'aprofundir en el capítol treballat, s'encomanaven petites tasques que havien de fer a casa, com la redacció de frases que treballessin els verbs conjugats i el vocabulari après a classe i que servirien l'endemà per fer petites converses entre companyes.

Valoració:

Els mecanismes utilitzats es consideren oportuns, si més no, la part gramatical a vegades es feia una mica feixuga. Així doncs, convindria tenir recursos pedagògics que fessin aquest tema més amè.

Quant a la participació de les alumnes, va ser molt bona i nombrosa les primeres setmanes, però ràpidament va baixar en picat, doncs va arribar la temporada de recollida de l'arròs i sent les dones les que treballen el camp, havien d'aprofitar totes les hores de sol per recollir el cereal. Per tal de poder aprofitar el temps i els recursos utilitzats, es va obrir el curs a tota persona que hi volgués participar i es va crear un altre grup destinat a estudiants de castellà per reforçar la matèria que treballaven a l'escola. Malgrat la bona intenció de totes les membres de l'associació, cap de les dues solucions va tenir gaire èxit: el primer grup sobrevivia amb dos alumnes constants i 4 o 5 d'esporàdics, i el segon grup només va realitzar un parell o tres de sessions, doncs també va coincidir amb l'època d'exàmens trimestrals i les vacances d'hivern.

Per tal d'evitar la repetició d'aquesta experiència descoratjadora, és imprescindible fer una bona *transversalització del medi ambient*[2] i del context social, que tingui en compte tots aquests factors, tant a la fase d'elaboració del projecte com a la d'execució i, òbviament, en l'actual, la de valoració.

[2] Implica la inclusió informada de la variable ambiental en les decisions i projectes de desenvolupament.

5. Pressupost i balanç econòmic

A continuació es reproduiran números estimats de les despeses assumides durant aquests **5 mesos** i que, per tant, haurien de conformar el pressupost de futurs/es voluntaris/es.

Informació a tenir en compte:

- L'allotjament i dietes a Ziguinchor és a la casa familiar d'algun/a membre de l'associació local amb la qual es treballa, per tant, si es vol dormir, menjar diferent o fer alguna aportació a la casa, caldrà que el voluntari/a faci la despesa addicional.
- De la mateixa manera serà si es treballa en els projectes de Mlomp o Siganar, sempre que sigui possible i s'acordi amb les persones implicades.
- La moneda nacional és el Franc de la Comunitat Financera d'Àfrica (Franc CFA o XOF):
  - 1€ = 656 CFA
  - 100 CFA = 0,15€
- Abans de viatjar, és recomanable recopilar material per utilitzar o reutilitzar i/o roba per donar.

CONCEPTE	IMPORT
Avió Bcn-Dakar (anar i tornar)	592'86€
Assegurança mèdica	214€
Farmaciola	91'55€
Vacunes	56'89€
Vaixell Dakar-Ziguinchor (anar i tornar)	68€
Allotjament	0€
Dietes	57€
Desplaçaments (Ziguinchor-Siganar-Mlomp)	145€
Materials	50€
Altres (oci i viatges)	526'56€
TOTAL	**1.801'86€**

La despesa total realitzada en període de 5 mesos ha estat d'uns 1.802€ aproximadament, així, podríem dir que la despesa estimada per **un mes de voluntariat** (tenint en compte que hi ha partides fixes que no varien segon el temps d'estada) seria d'uns **1.012€**.

6. Agraïments

Necessitaria tot un llibre per agrair, una per una i amb especial dedicatòria, a totes les persones que han fet possible la realització i bon funcionament d'aquests projectes, des dels/les participants més petits/es fins als/les organitzadors/es de cada una de les associacions amb qui he tingut el plaer de treballar i l'honor de conèixer.

Però sí que faré especial menció al Nouha Sagna i família, per la seva plena i exclusiva dedicació i acompanyament al llarg d'aquests 5 mesos així com per la seva hospitalitat; a l'Amy Tamba i a tota la família Tamba per l'acollida tan afectuosa, per obrir-me de par en par les portes de casa seva i per fer-me sentir com una més de la família; a l'Omar Diatta per la seva paciència i disponibilitat; al Firmin, en Thérence i l'Amed, per deixar-me ser una més de l'escola i ser mestres i mentors; al Léon Abeudje i companyia, per fer-me descobrir un munt de paisatges i l'essència més ancestral de la Casamance; a l'Idrissa Ngom per donar inici a tot això i, en últim lloc però no menys important, a la meva mare i a la Laia pels seus respectius suports incondicionals, així com al meu pare i al meu germà per la seva positivitat.

A totes vosaltres i de tot cor, moltes gràcies.